

A matematika egyetemes történetének magyarországi irodalma

Hungarian literature of the universal history of mathematics

Gazda István CSc

MATI

tudomanytortenet@gmail.com

Initially submitted May 10, 2013; accepted for publication July 15, 2013

Abstract:

We contribute those works of the history of mathematics published in Hungary for the first time, which review either the whole or a chapter of the universal history of mathematics. There is a particularly great number of works about the ancient history of mathematics that were published in Hungary, thanks to the research of Árpád Szabó. We would also like to highlight a few names of the valuable Hungarian historical literature of mathematics: Alfréd Rényi, Márton Sain, László Vekerdí, László Filep and Adrás Simonovits. Those translators who provided the Hungarian versions of the valuable international works for the readers also deserve a special praise.

Kulcsszavak: tudománytörténet, matematikatörténet, bibliográfia

Keywords: history of science, history of mathematics, bibliography

---

Több korszakot átfogó munkák

A matematika egyetemes történetét összegző első nagyobb hazai kiadvány 1942-ben jelent meg, az akkor népszerű Colerus-sorozat köteteként. Ezt követően 1958-ban Struik, 1965-ben Kofler művének magyar fordítása látott napvilágot. Utóbbi külön értéke, hogy ahhoz Vekerdí László egy remek összefoglalót írt a magyarországi matematika múltbeli kiemelkedő szereplőiről, amelyet az 1969-ben közreadott tudománytörténeti tanulmánykötetével tovább gazdagított. Elsősorban az egyetemi hallgatók számára készült Ribnyikov matematikatörténetének nívós magyar fordítása, amelyet két alkalommal is megjelentettek. 1974-ben látott először napvilágot Sain Mártonnak az iskolások, valamint a matematikatanárok számára írt matematikatörténeti abc-je, amelyet később egy hatalmas történeti kézikönyvvel tett teljessé (1986), s emellett még több kiváló tudománytörténeti munkája is megjelent. A matematika egyetemes történetéről a következő nagy monográfiát Filep László adta közre, majd több, magyarra lefordított kötetet követően Simonovits András készített egy nagy kézikönyvet, amelynek tömör változata 2013-ban látott napvilágot. Ami

tehát a magyar szerzőket illeti, lényegében négy nagy összefoglaló áll rendelkezésünkre: Sain Márton, Vekerdi László, Filep László és Simonovits András munkája.

Ezeket a köteteket számos részlettanulmánnyal egészítik ki az olyan jellegű tanulmánykötetek, mint például a Nagy József által 1927-ben, vagy a Freud Róbert által a '80-as évek elején összeállított kötet.

Több olyan tudománytörténeti munka jelent meg, amely a reáltudományok egyetemes történetét tárgyalja, s ezen belül foglalkozik a matematika múltjának kiemelkedő kérdésköreivel is. Ilyen például Bernal 1963-as munkája, amely azóta is a tudománytörténeti szakmai egyik alapműve. E kategóriába sorolhatók a Both Mária és Csorba F. László által összeállított, oktatást segítő nagy kézikönyvek vagy Munkácsy Katalin CD-ROM formájában készült összeállítása, továbbá a Fehér Márta, Ropolyi László és Szegedi Péter nevével fémjelzett kiadványok.

Az általános történeti művek között kell szólnunk Szenes Adolfnak az 1942-ben írt „Zsidók a matematika történetében” című munkájáról, Lánzos Kornél geometriatörténetéről (1976), Filep László és Bereznai Gyula közös munkájáról, amelyik a számírás történetéről szól, valamint T. Tóth Sándornak az erdélyi matematika történetét összegző művéről, amelynek kiemelkedő értéke az erdélyi szász algebra történetének elemzése.

Az egyes korok matematikájáról megjelent művek

Az ókori matematika történetéhez kapcsolódó első fontos kötetünk Euklides Elemeinek 1865-ben közreadott, igencsak veretes szövegű kiadása, amely nem csak a hazai matematikatörténeti, hanem a nyelvtörténeti irodalomnak is fontos emléke. A már gyakorlatban is használható első Euklides-fordítás 1905-ben került ki a sajtó alól a neves budapesti középiskolai tanár, Baumgartner Alajos jóvoltából. A mű modern fordítását 1983-ban készítette el Mayer Gyula, a klasszika-filológia jeles művelője, a kötethez a nemzetközi hírű matematikatörténész, Szabó Árpád írt előszót.

Az ókori matematika történetének világhírű kutatója volt Szabó Árpád. A nemzetközileg is elismert neves tudós azért tudott túllépni a nagy matematikatörténeti munkák szellemiségén, mert bár nem volt matematikus, viszont nagyon magas szinten ismerte az ókori nyelveket. Ez lehetőséget adott számára, hogy a régi matematikai kéziratok töredékeit nyelvészeti-nyelvtörténeti szempontból elemezze, s az egyes szakkifejezéseknek az adott kor nyelvi szövegeihez igazítva, szinte új kronológiai rendbe helyezte a töredékeket. Így egy egészen más logikai sorrendet alakított ki az ókori iratok között, amely nagy meglepetést okozott a kutatóknak. Így lehetősége adódott arra is, hogy műve angol, német, görög, francia változatban is elkészüljön, mindig modernizálva a szövegeket. Szabó Árpád önálló kötetéről, illetve társszerzővel írott munkáiról bibliográfiát állítottunk össze (<http://www.mek.oszk.hu/05400/05429/05429.pdf>).

A hazai szerzők mellett több fordítás is kötődik az ókori matematika eredményeinek bemutatásához, gondolunk például Waerden és Neugebauer munkájára.

A középkori matematika történetéről a legnagyobb terjedelmű hazai munka Juskevics professzor oroszul és németül is közreadott műveinek magyar változata (1982), s ezt egészítik ki Juskevicsnek a Dictionary of Scientific Biography sorozatban az iszlám tudományosság kiemelkedő szereplőiről írt biográfiái. Hegedüs Miklós 2012-es munkája az indiai matematikáról mindenképpen újszerű a hazai szakirodalomban.

Az újkor elejének matematikáját elemezte Vekerdi László több tanulmányában is, amelyek kötet formájában 2010-ben jelentek meg, s ugyancsak az újkori matematikához kapcsolódnak Rényi Alfréd kitűnő írásai, különös tekintettel a valószínűségi számítás történetére.

Neves matematikusokról írt kötetek

Aránylag kevés nemzetközi hírű matematikusról jelent meg magyar nyelvű kötet, köztük említjük Archimedes, Fermat, Descartes, Pascal, Leibniz, Galois, Kovalevszkaja, Wiener, Dienes, Hardy, Nash stb. nevét, de a nagy történeti összefoglalókban lényegében minden jelentős tudósról szerepel egy-egy nagyobb fejezet. Természetesen a Galileiről és Newtonról szóló fizikatörténeti munkákban mindkettejük matematikai munkásságáról is szólnak, gondoljunk például Simonyi Károly „A fizika kultúrtörténete” című munkájára, amely számos ponton kitér a matematika fejlődésének kulcsfontosságú eseményeire is.

*

Végül, ami a különlegességeket illeti: kevésbé ismert, hogy 1903-ban életrajzi munka jelent meg Gaussról magyar fordításban. Ugyancsak különlegesség, hogy Luca Pacioli egykori, elsősorban a kettős könyvelést megalapozó művét 1994-ben reprint kiadásban is megjelentették, kísérőtanulmánnyal. A magyar nyelvre lefordított könyvritkaságok közé sorolható a Magyarországhoz is kötődő Lossai-kódex és Pühler könyvének magyar fordítása is.

Összességében elmondható, hogy aránylag gazdag a matematika egyetemes történetéhez kapcsolódó magyar nyelvű irodalom, amelynek kronologikus jegyzékét első alkalommal igyekszünk közreadni az alábbiakban, külön csoportban felsorolva a számmisztika történetéhez kapcsolódó főbb kiadványokat, segítvén ezzel is a matematikatörténet iránt érdeklődők munkáját.

Az önálló művek, megjelenésük időrendjében

- 1865: EUKLIDES elemei. XV. könyv, Ford.: Brassai Sámuel. Pest, 1865. Akadémia. XIV, 635 p.
- 1883: SZEKERES Kálmán: Görögök mennyiségtana. Rozsnyó, 1883. Kovács ny. 47 p.
- 1903: W. SARTORIUS VON WALTERSHAUSEN: Gauss emlékezete. Életrajzi vázlat. Ford.: Gölder Nándor. Sajtó alá rend.: Kintses József. Breznóbánya, 1903. Kreisler. 119 p., 1 t.
- 1905: EUKLIDES: Az elemek első hat könyve. A Heiberg-féle szövegkiadás felhasználásával ford.: Baumgartner Alajos. Bp., 1905. Franklin. XII, 184 p.
- 1917: BIBÓ István [id.]: A számok jelentése és a gondolkodás alapformáinak története. Bp., 1917: Dick Manó. 95 p. – Az utószóval ellátott 2. kiadást lásd 1989-nél!
- 1917: Leibniz halálának kétszázadik évfordulója alkalmából. Bp., 1917. Franklin. 315 p.
- 1921: KOVALEVSZKA Szonja élete és naplója. + A. LEFFLER: Szonja Kovalevszka élete. Ford.: H. Songárdy Gábor. Bp., 1921. Otthon. 248 p.
- 1922: BEKE Manó: Sophia Kovalevszka. Bp., 1922. Fővárosi Kiadó. 36 p.
- 1927: Kiváló matematikusok és fizikusok. Szerk.: Nagy József. Bp., 1927. Faragó-Nagy. 254 p. (A KÖMAL könyvtára 1–2.)

- 1927: RADOS Gusztáv: Klein Félix k. tag emlékezete. Bp., 1927. Akadémia. 20 p. (Emlékbeszédék XIX/15.)
- 1931: GROSSCHMID Lajos: Archimedes Arenarius. Bp., 1931. Szent István Akadémia. 60, [4] p. (Fordítás és kommentár)
- 1935: BIBÓ István [id.]: A számok szerepének és jelentésének kialakulása az emberiség történetében. + A számok jelentése a IX–XIII. századi magyarság történetében. Szeged, 1935. Városi Ny. 80 p., 1 t.
- 1942: Egmont COLERUS: Pythagorastól Hilbertig. A matematika történetének korszakai és mesterei. Ford.: Winkler József. Bp., 1942. Franklin. 290 p.
- 1942: SZENES Adolf: Zsidók a matematika történetében. Bp., 1942. Országos Izraelita Tanítóegyesület. 208 p. (Az Országos Izraelita Tanítóegyesület kiadványai)
- 1947: KOMJÁTHY Aladár: A tudás fája. Természetmagyarázat az ókortól napjainkig. Bp., 1947. Egyetemi ny. 259 p.
- 1950: B. G. KUZNYECOV: Lobacsevszkij Nyikolaj Ivánovics élete. Ford.: Lovas György. Bp., 1950. Szikra. 146 p.
- 1951: N. I. LOBACSEVSZKIJ: Geometriai vizsgálatok a párhuzamos elméletek köréből. V. F. Kagan bevezetésével, magyarázatával, függelékével. Szerk.: Kárteszi Ferenc. Bp., 1951. Akadémiai. 185 p., 40 t.
- 1952: Sz. A. JANOVSZKAJA: Lobacsevszkij haladó eszméi. Az idealizmus elleni harc eszközei a matematikában. Ford.: Bizám György. Bp., 1952. Akadémiai. 85 p.
- 1955: Leopold INFELD: Akit az istenek szeretnek. Évariste Galois életregénye. Ford.: Tarján Rezsóné. 1. kiad. Bp., 1955. Művelt Nép. 349 p., 3 t. – 2. kiad.: Bp., 1976. Gondolat. 462 p.
- 1957: NÁDOR György: A természettörvény fogalmának kialakulása. Bp., 1957. Akadémiai. 592 p., 8 t.
- 1958: Dirk J. STRUIK: A matematika rövid története. Ford.: Auer Kálmán. Bp., 1958. Gondolat. 219 p.
- 1960: Anna LIVANOVA: Három sors. Karl Fr. Gauss, Bolyai János, Nyikolaj I. Lobacsevszkij. Elbeszélés egy nagy felfedezésről. Ford.: Meggyesi János. Bp., 1960. Gondolat. 124 p.
- 1961: Ludovico GEYMONAT: Galileo Galilei. Jegyz.: Balkay Bálint és Fogarasi Miklós. Ford.: Fogarasi Miklós. Bp., 1961. Gondolat. 280 p., 16 t.
- 1961: Walter HOLLITSCHER: A természettudományos világkép. Ford.: Szalai Sándor. Bp., 1961. Gondolat. 508 p., 32 t.
- 1962: A francia Enciklopédia. Szemelvénygyűjtemény. Összeáll. és jegyz.: Győry János. Bev.: Szigeti Györgyné. Ford.: Komoly Péter. Bp., 1962. Gondolat. 256 p., 16 t.
- 1963: John Desmond BERNAL: Tudomány és történelem. Ford.: Szalai Sándor, Salgó László, Félix Pál. Bp., 1963. Gondolat. XXVII, 846 p., 2 t.
- 1965: Edward KOFLER: Fejezetek a matematika történetéből. Ford.: Andorka Rudolf. Utószó: Vekerdí László. Bp., 1965. Gondolat. 282 p., 2 t.

- 1965: H. DÖRRIE: A diadalmas matematika (Száz híres probléma két évezred matematikai műveltségéből). Ford.: Vekerdi László. Bp., 1965. Gondolat. 412 p.
- 1965: A kibernetika klasszikusai. Válogatott tanulmányok. Vál.: Szalai Sándor. Bev. és összekötő szöveg: Tarján Rezső. Ford.: Tarján Rezsóné. Bp., 1965. Gondolat. 268 p.
- 1965: HANKISS Elemér – MAKKAI László: Anglia az újkor küszöbén. Bp., 1965. Gondolat. 462 p., 56 t.
- 1965: Természettudomány a francia felvilágosodásban. Összeáll., bev. és jegyz.: Benedek István. Ford.: Haász Kata. Bp., 1965. Gondolat. 216 p., 16 t.
- 1965: RÉNYI Alfréd: Dialógusok a matematikáról. 1. kiad. Bp., 1965. Akadémiai. 156 p.
- 1966: A tudomány forradalma Angliában. Szemelvénygyűjtemény. Összeáll., bev. és jegyz.: Makkai László. Ford.: Kenéz Győző, Lengyel József és Makkai László. Bp., 1966. Gondolat. 228 p., 8 t.
- 1967: RÉNYI Alfréd: Levelek a valószínűségről. 1. kiad. Bp., 1967. Akadémiai. 103 p.
- 1968: K. A. RIBNYIKOV: A matematika története. Ford.: Oláh Gyula. 1. kiad. Bp., 1968. Tankönyvkiadó. 486 p. – 2. kiad.: Bp., 1974. Tankönyvkiadó. 486 p.
- 1968: Norbert WIENER: Matematikus vagyok. Ford.: Nagy Imre. Bp., 1968. Gondolat. 324 p.
- 1968: Bertrand RUSSELL: Filozófiai fejlődésem. Jegyz.: Bence György. Ford.: Fehér Ferenc. Bp., 1968. Gondolat. 304 p.
- 1968: SZÁVA István: A szirakuzai óriás. Arkhimédész élete. 2. kiad. Bp., 1968. Móra. 336 p. (Nagy emberek élete) – 3. kiad.: Bp., 2003. Saturn. 271 p.
- 1969: Árpád SZABÓ: Anfänge der griechischen Mathematik. Bp., 1969. Akadémiai. 494 p. (Nemzetközi kiadásban: Bp. – München – Wien, 1969. Akadémiai – Oldenbourg. 494 p.)
- 1969: VEKERDI László: Kalandozás a tudományok történetében. Művelődéstörténeti tanulmányok. Bp., 1969. Magvető. 500 p. (Matematikatörténeti fejezetekkel)
- 1970: Bertrand RUSSELL: Önéletrajz, 1872–1914. Ford.: Vámosi Pál. Bp., 1970. Európa Könyvkiadó. 400 p., 4 t.
- 1970: PAP János: Alkotó emberek. (Történetek nagy tudósokról.) Bp., 1970. Gondolat. 244 p.
- 1970: Petrus LOSSAI: De geometricis mensurationibus rerum altitudinum ... etiam rerum in planitie et profunditate constitutarum ... mensurandum] notationes et delineationes [!delineationes] ... 1498. (A kézirat faksimile kiadása és magyar fordítása, magyarázatokkal.) Szerk.: Poronyi Zoltán, Fleck Alajos. Pécs, 1970. Pécsi Geodéziai és Térképészeti Vállalat. 119 p. – Bendefy László tudománytörténész véleménye szerint ez a geometriatörténeti szempontból nemzetközileg is jelentős kézirat főcíme magyar fordításban így hangzik: „A nagylózsai eredetű, magyaróvári lakos Lossai Péter, Litvániába szakadt magyar mérnöknek geodéziai kézikönyve 1498-ból a közvetlenül vagy közvetve végrehajtható mérések módjáról, gyakorlati példákkal, különösen az építészettel kapcsolatos geodéziai feladatok köréből.”
- 1971: Pierre CHAUNU: A klasszikus Európa. Ford.: Benda Kálmán, Terényi István. Bp., 1971. Gondolat. 414 p., 52 t. + 4 térk.

- 1972: BENEDEK István: A tudás útja. Bp., 1972. Gondolat. 308 p., 36 t. – 5. kiad.: Bp., 1994. Magyar Könyvklub. 352 p.
- 1972: VEKERDI László: A matematikai absztrakció történetéből. Bukarest, 1972. Kriterion. 183 p.
- 1973: RÉNYI Alfréd: Ars mathematica. 1. kiad. Bp., 1973. Magvető. 386 p., 1 t.
- 1974: PÜHLER Geometria practicája 1563-ból. Rövid egyben alapos bevezető a geometria helyes megértéséhez. (Ch. Pühler eredetileg Dilingenben német nyelven kiadott, s geometriatörténeti szempontból nemzetközileg is jelentős, 72 fejezetből álló munkájának faksimile kiadása és magyar fordítása, magyarázatokkal.) Ford.: Petrovich Ede. Sajtó alá rend., bev.: Poronyi Zoltán, Fleck Alajos. Pécs, 1974. Pécsi Geodéziai és Térképészeti Vállalat. 271 p., 26 t.
- 1974: SAIN Márton: Matematikatörténeti ABC. Adatok, tények, érdekességek a matematika középfokú tanításához és tanulásához. 1. kiad. Bp., 1974. Tankönyvkiadó. 253 p. (6. kiad.: Bp., 1993. Typotex. 327 p.)
- 1975: Andrei OȚETEȚA: A reneszánsz és a reformáció. Ford.: Réz Pál és Klumák István. Bp., 1975. Gondolat. 440 p., 68 t.
- 1976: Bertrand RUSSELL: Miszticizmus és logika és egyéb tanulmányok. Ford.: Márkus György. Bp., 1976. Magyar Helikon. 405 p. (Matematikatörténeti témakörökkel)
- 1976: LÁNCZOS Kornél: A geometriai térfogalom fejlődése. A geometriai fogalmak fejlődése Püthagorasztól Hilbertig és Einsteinig. Ford.: Merza József, ell.: Szenthe János. Bp., 1976. Gondolat. 323 p.
- 1977: B. L. VAN DER WAERDEN: Egy tudomány ébredése. Egyiptomi, babiloni és görög matematika. Ford.: Pollák György. Bp., 1977. Gondolat. 479 p.
- 1977: Marx W. WARTOFSKY: A tudományos gondolkodás fogalmi alapjai. Bevezetés a tudományfilozófiába. Ford.: Vámosi Pál és Békés András. Bp., 1977. Gondolat. 488 p.
- 1978: Árpád SZABÓ: The beginnings of Greek mathematics. Translated from the German by A. M. Ungar. Dordrecht – Boston – Bp., 1978. Reidel Publ. Comp. – Akadémiai. 358 p.
- 1978: BECK Tamásné – HÓDI Endre – LUKÁCS Ottó – OLÁH Gyuláné – SAIN Márton: Kamatszámítástól a Bolyai-geometriáig. Bp., 1978. Tankönyvkiadó. 271 p. (Élő matematika 5.)
- 1978: STAAR Gyula: Hogyan születtek a számok? Bp., 1978. Táncsics. 31 p. (A mi világunk)
- 1978: SZABÓ Árpád: A görög matematika kibontakozása. Bp., 1978. Magvető. 250 p. (Gyorsuló idő)
- 1979: Jakov Iszidorovics PERELMAN: Matematikai történetek és rejtvények. Ford.: Freud Róbert. Bp., 1979. Gondolat. 185, [3] p.
- 1979: SZENTIVÁNYI Tibor (szerk.): Neumann János élete és munkássága. A különböző tudományterületeken elért eredményeinek összefoglaló áttekintése. Bp., 1979. Neumann János Számítógéptudományi Társaság. 175 p.
- 1981: FREUD Róbert (szerk.): Nagy pillanatok a matematika történetében. Bp., 1981. Gondolat. 257 p.

- 1981: LAKATOS Imre: Bizonyítások és cáfolatok. A matematikai felfedezés logikája. Ford.: Boreczky Elemér. Bp., 1981. Gondolat. 244 p. – 2. kiad.: Bp., 1998. Typotex. 252 p.
- 1982: A. P. JUSKEVICS: A középkori matematika története. Ford.: Nagy Imre, Wirth Lajos. Bp., 1982. Gondolat. 474 p.
- 1982: FILEP László – BEREZNAI Gyula: A számírás története. Bp., 1982. Gondolat – Kossuth. 126 p. (Gondolat zsebkönyvek) – 2. bőv. kiad.: Bp. – Kalocsa, 1999. Filum – Kaloprint. 157 p.
- 1982: Hermann WEYL: Szimmetria. Kieg.: Nagy Tibor, Kiss János. Ford.: Bérczi Szaniszló, Seres Iván. Bp., 1982. Gondolat – Franklin. 226 p.
- 1982: LÉVÁRDI László – SAIN Márton: Matematikatörténeti feladatok. Bp., 1982. Tankönyvkiadó. 240 p.
- 1983: EUKLIDÉSZ: Elemek. Ford. és jegyz. ell.: Mayer Gyula. Előszó: Szabó Árpád. Bp., 1983. Gondolat. 530 p.
- 1983: Borisz Grigorjevics KUZNYECOV: Filozófiatörténet fizikusoknak és matematikusoknak. Ford.: Bárd András és Szegedi Péter. Bp., 1983. Gondolat. 472 p.
- 1984: Claudia ZASLAVSKY: Afrika számol. Ford.: Egyed László. Bp., 1984. Gondolat. 352 p.
- 1984: BITAY László: Matematikatörténeti mozaik. Kolozsvár, 1984. Dacia. 266 p.
- 1984: Otto NEUGEBAUER: Egzakt tudományok az ókorban. Ford.: Guman István. Jegyz.: Gazda István.
- 1984: Philip J. DAVIS – Reuben HERSH: A matematika élménye. Bev.: Gian-Carlo Rota. Ford.: Székely J. Gábor. Bp., 1984. Műszaki Könyvkiadó. 459 p.
- 1984: SZABÓ Árpád – KÁDÁR Zoltán: Antik természettudomány. Bp., 1984. Gondolat. 425 p., [16] t.
- 1984: Thomas S. KUHN: A tudományos forradalmak szerkezete. Ford.: Bíró Dániel. Az utószót írta: Fehér Márta. Bp., 1984. Gondolat. 321 p. – 3. kiad.: Bp., 2002. Osiris. 261 p.
- 1986: Gottfried Wilhelm LEIBNIZ válogatott filozófiai írásai. Vál.: Márkus György. Az utószót írta: Horváth Miklós. A jegyzeteket készítette: Fehér Márta, Keszthelyi András. Ford.: Endreffy Zoltán, Nyíri Tamás. Bp., 1986. Európa Könyvkiadó. 414 p.
- 1986: Matematikai érvelések és bizonyítások két új tudományág, a mechanika és a mozgások köréből. A függelékben Néhány merev test súlypontjának vizsgálatával Galileo GALILEI úr, a Római Akadémia tagja, a fenséges toscanai nagyherceg filozófusa és első matematikusa tollából. Ford.: Dávid Gábor, az utószót írta: Vekerdi László. Bp., 1986. Európa Könyvkiadó. 399 p. (Fizikatörténeti és matematikatörténeti szempontból is alapmű Galilei 1638-as munkája, amelyet nagyon kevés nyelvre fordítottak le, ezek egyike a magyar.)
- 1986: SAIN Márton: Nincs királyi út! Matematikatörténet. Bp., 1986. Gondolat. 831 p., [32] t. – CD-ROM formájában: Bp., 2000. Typotex. Az interneten is hozzáférhető: <http://mek.oszk.hu>

- 1987: William KNEALE – Martha KNEALE: A logika fejlődése. Ford.: Máté András et al. A függelékét írta, a bibliográfiát kiegészítette és a mutatót készítette: Ruzsa Imre. Bp., 1987. Gondolat. 755 p.
- 1988: SZABÓ Árpád – T. TÓTH Sándor: Matematikai műveltségünk keretei. Középkor és reneszánsz. Bp., 1988. Gondolat. 207 p.
- 1989: BIBÓ István [id.]: A számok jelentése és a gondolkodás alapformáinak története. Utószó: Stefány Judit. Bp., 1989. Metrum. 95, III p. (Régi magyarság)
- 1989: DOBÓ Andor: Euklidész hatása a tudomány fejlődésére. Bp., 1989. Tankönyvkiadó. 88 p.
- 1990: Grosse Augenblicke aus der Geschichte der Mathematik. Hrsg. von Róbert Freud. Aus dem Ungarischen übers. von: Éva Vas. Mannheim – Bp., 1990. BI-Wissenschaftsverl. – Akadémiai. 262 p.
- 1990: Sz. N. OLEHNYIK – J. V. NYESZTYERENKO – M. K. POTAPOV: Régi szórakoztató feladatok. Bp., 1990. Műszaki Könyvkiadó. 169 p.
- 1991: CSAJBÓK Zoltán: A számítástechnika története. Bp., 1991. ÉGSZI – Scola Alapítvány. 56 p.
- 1993: BOTH Mária – CSORBA F. László: Tudománytörténet I. avagy Kísérlet az európai természettudományokat magába foglaló vagy azokat közvetlenül érintő gondolati rendszerek áttekintésére a mitikus formáktól a mechanikus gondolkodásmódig. Bp., 1993. Gondolat. 267 p. + Tudománytörténet I. Szöveggyűjtemény. Vál. és szerk.: Both Mária, Csorba F. László. Bp., 1994. Gondolat. 121 p.
- 1993: LÉVÁRDI László – SAIN Márton: A ráció üzenetei. Feladatok a távoli múltból. 2. bőv. kiad. Bp., 1993. Typotex. 137 p.
- 1994: Luca PACIOLI: Somma dell' Aritmetica, Geometria, Proporzioni e Proporzionalità. [Az aritmetika, a geometria, az arányok és árnyalatok összefoglaló tárgyalása.] + Kísérőfüzet. (Az aritmetikának, geometriának, mértékeknek és aránylataiknak foglalata. Az előszót írta: Nagy Gábor. A kiválasztott fejezeteket fordította és jegyzetekkel ellátta: Könyves Tóth Kálmán. Lektorálta és a megjegyzéseket írta: Nagy Gábor. A faksimile kiadást gondozta és a történeti összefoglalót írta: Csirmaz Pál. Bp., 1994. Balassi. 20, 450, 152 p. + 64 p. (A Velencében 1494-ben kiadott munka reprint kiadása kísérőfüzettel.)
- 1994: POLÁNYI Mihály: Személyes tudás. Úton egy posztkritikai filozófiához. Ford.: Papp Mária. 1–2. köt. Bp., 1994. Atlantisz. 415, 265 p.
- 1994: VEKERDI László: Tudás és tudomány. Bp., 1994. Typotex. 582 p. (Matematikatörténeti fejezetekkel)
- 1995: Ian STEWART: A természet számai. A matematikai képzelet irreális realitása. Bp., 1995. Kulturtrade. 140 p. (Világ-egyetem)
- 1995: Márta FEHÉR: Changing tools. Case studies in the history of scientific methodology. Bp., 1995. Akadémiai. VIII, 194 p.
- 1995: NAGY Ferenc (szerk.): Harsányi János, a játékelmélet Nobel-díjasa. Bp., 1995. Akadémiai. 95 p., [4] t.

- 1996: Arthur KOESTLER: Alvajárók. Ford.: Makovecz Benjamin. Bp., 1996. Európa Könyvkiadó. 810 p.
- 1997: LAKATOS Imre tudományfilozófiai írásai. Ford.: Benedek András, Forrai Gábor. A bevezetőt írta: Forrai Gábor. Bp., 1997. Atlantisz. 188 p.
- 1997: RAFFAI Mária: Az informatika fél évszázada. Bp., 1997. Springer Hungarica. 421 p.
- 1997: VEKERDI László: Így élt Galilei. Bp., 1997. Typotex. 408 p.
- 1998: BOROS Gábor: René Descartes. Bp., 1998. Áron. 336 p. (Nagy gondolkodók)
- 1998: LAKI János (szerk.): Tudományfilozófia. Bp., 1998. Osiris. 218 p.
- 1998: SZABÓ Árpád: A görög matematika. Tudománytörténeti visszapillantás. Sajtó alá rend.: Gazda István. Piliscsaba – Bp., 1998. MATI. 195 p. – A kötetben: Hogyan lett a matematika deduktív tudománnyá? A görög matematika definíciós-axiomatikus alapjai; A „négyzetérték” fogalma és az ún. „geometriai közép”; Euklidész Elemei; A matematika alapjainak euklidészi terminusai.
- 1998: SZABÓ Árpád: Antik csillagászati világkép. Árnyék, naptár, földrajz, geometria. Bp., 1998. Typotex. 233 p., 18. t. – Német kiadásban is.
- 1999: Aforizmak, anekdoták matematikusokról, matematikáról. Összegejt.: Bitay László. Kolozsvár, 1999. Radó Ferenc Matematikaművelő Társaság. 120 p.
- 1999: Blaise PASCAL: Írások a szerelem szenvedélyéről, a geometriai gondolkodásról és a kegyelemről. Válogatott írások. Ford.: Pavlovits Tamás, Tímár Andrea. Bp., 1999. Osiris. 305 p. (Sapientia humana)
- 1999: Bruce SCHECHTER: Agyam nyitva áll! Erdős Pál matematikai utazásai. Ford.: Gyárfás Vera. Bp., 1999. Vince Kiadó – Park Kiadó. 191 p., [4] t.
- 1999: FORRAI Gábor – SZEGEDI Péter (szerk.); Tudományfilozófia. Szöveggyűjtemény. Bp., 1999. Áron. 594 p.
- 1999: Gottlob FREGE: Az aritmetika alapjai. Ford.: Máté András. Bp., 1999. Áron. 158 p.
- 1999: RÓKA Sándor: Humor a matematikában. Debrecen, 1999. Tóth. 127 p.
- 1999: UJVÁRI István: Ha Dürer ma élne ... Matematikaversenyek művelődéstörténeti feladványokkal. Vác, 1999. Észak-Pest Megyei Matematikai Tehetségfejlesztő. 107 p.
- 2000: Kortársunk, Descartes. Szerk.: Boros Gábor, Schmal Dániel. Bp., 2000. Áron. 421 p.
- 2000: Matematikatörténet és matematikatanítás. Szerk.: Munkácsy Katalin. Bp., 2000. ELTE. (Elektronikus dok.)
- 2000: Paul STRATHERN: Arkhimédész. Ford.: Piróth Attila. Bp., 2000. Elektra. 72 p.
- 2000: ROPOLYI László – SZEGEDI Péter (szerk.): A tudományos gondolkodás története. Előadások a természettudományok és a matematika történetéből az ókortól a XIX. századig. Bp., 2000. Eötvös Kiadó. 477 p.
- 2000: TÓTH Imre: Isten és geometria. Bp., 2000. Osiris. 453 p.
- 2001: A trónörökös mértankönyve. (Anton Ernest Burckhard von Birckenstein: Das Geometriebuch des Kronprinzen c. 1686-ban Bécsben megjelent munkájának reprint kiadása, kísérőtanulmánnyal.) Közread. és bev.: Rózsa György. Bp., 2001. Balassi – OSZK. 186, 22 p.

- 2001: DIENES Zoltán Pál: Játék az életem. Egy matematikus mágus visszaemlékezései. Ford.: Dienes Maya, Dienes Gedeon. Bp., 2001. SHL Hungary Kft. – General Print. 320 p.
- 2001: FALUS Róbert: Az arany metszés legendája. 2. jav. kiad. Bp., 2001. Magyar Könyvklub. 195, [3] p. (Tudományos kaleidoszkóp)
- 2001: FILEP László: A tudományok királynője. A matematika fejlődése. 2. bőv. kiad. Bp., 2001. Typotex. 510 p.
- 2001: G. H. HARDY: Egy matematikus védőbeszéde. C. P. Snow előszavával. Ford.: Pataki János. Bp., 2001. Európa. 119 p.
- 2001: John D. BARROW: A semmi könyve. A nulla kialakulásától a kvantumvákuumig. Ford.: Erdeős Zsuzsanna. 2. kiad. Bp., 2001. Akkord. 355 p.
- 2001: TÓTH Imre: Palimpszeszt – Szavak egy háromszög előtt. Ford.: Moldvay Tamás. Bp., 2001. Typotex. 419 p., XVI t.
- 2002: FORRAI Gábor – MARGITAY Tihamér (szerk.): Tudomány és történet. Ford.: Kutrovácz Gábor, Tanács János, Zemplén Gábor. Bp., 2002. Typotex. 413 p.
- 2002: KOPÁTSY Sándor: A marslakók titka. Bp., 2002. CET Belvárosi Kvk. – Yavanna. 214 p.
- 2002: Sylvia NASAR: Egy csodálatos elme. A Nobel-díjas matematikus géniusz, John Nash élete. Ford.: Mihály Árpád et al. Bp., 2002. Gabo. 207 p.
- 2003: BOTH Mária – CSORBA F. László: Források. Természet, tudomány, történet 1. Bp., 2003. Nemzeti Tankönyvkiadó. 485 p.
- 2003: LUKÁCS József: TPA történet. Lyukszalagtól az informatikáig. Bp. – Piliscsaba, 2003. KFKI – MATI. 159 p.
- 2003: Isaac NEWTON válogatott írásai. Válogatta és az előszót írta: Szegedi Péter. Bp., 2003. Typotex. 313 p.
- 2003: Leonard MLODINOW: Euklidész ablaka. A geometria története a párhuzamosoktól a hipertérig. Ford.: Abonyi Iván. Bp., 2003. Akkord. 295 p.
- 2003: Ki volt igazából Neumann János? Alkotó szerk.: Kovács Győző. Bp., 2003. Nemzeti Tankönyvkiadó. 232 p.
- 2003: NEUMANN János válogatott írásai. Válogatta és az előszót írta: Ropolyi László. Bp., 2003. Typotex. 387 p. – Több kiadásban is megjelent.
- 2003: REIMAN István – DOBOS Sándor: Nemzetközi matematikai diákolimpiák, 1959–2003. Bp., 2003. Typotex. 637 p.
- 2003: Richard MANKIEWICZ: A matematika története. Átd. és szerk.: Pataki János. Bp., 2003. HVG. 191 p.
- 2003: Szemjon Grigorjevics GINGYIKIN: Történetek fizikusokról és matematikusokról. A 3. orosz kiadás fordítása. Ford.: Baran Sándor et al. Bp., 2003. Typotex. 448 p. – 2. jav. kiad.: Bp., 2004.; 3. kiad.: Bp., 2012.
- 2003: Herman H. GOLDSTINE: A számítógép Pascaltól Neumannig. Ford.: Szabó G. Zoltán. 2. jav. kiad. Bp., 2003. Műszaki Könyvkiadó. 375 p.

- 2004: Amir D. ACZEL: A nagy Fermat-tétel. Egy ősi matematikai probléma titkának feltárása. Ford.: Csiszár Villó. Bp., 2004. Akkord. 151 p.
- 2004: John GRIBBIN: A tudomány története 1543-tól napjainkig. Ford.: Both Előd. Szaklektor: Gazda István. Bp., 2004. Akkord. 593 p.
- 2004: Simon SINGH: A nagy Fermat-sejtés. A világot 350 éven keresztül lázban tartó matematikai probléma szenzációs megoldásának lebilincselő története. Ford.: Pappné Kovács Katalin. 4. kiad. Bp., 2004. Park. 362 p.
- 2004: T. TÓTH Sándor: Az erdélyi matematika történetéből. Kolozsvár, 2004. Kriterion. 324 p. (Az erdélyi szász algebra történetéről is.)
- 2004: Tudás az időben. Szerk.: Fehér Márta, Láng Benedek, Zemplén Gábor. Bp., 2004. BME-OMIKK. 168 p. (Tudománytörténeti és tudományfilozófiai évkönyv) (Matematikatörténeti fejezetekkel)
- 2004: William ASPRAY: Neumann János és a modern számítástechnika kezdetei. Ford.: Béky Bognár Attila. Bp., 2004. Vince Kiadó. 409 p., [16] t.
- 2005: A természettudomány rövid története. Összeáll.: John Gribbin. Előszó: Richard Dawkins. Ford.: Both Előd. Bp., 2005. Gabo. 224 p.
- 2005: NAGY Károly: Bibliai számok örök üzenete. A Biblia matematikai módszertani kutatása. Kolozsvár, 2005. Stúdium. 263 p.
- 2006: FEHÉR Márta – ZEMPLÉN Gábor – BINZBERGER Viktor (szerk.): Értelem és történelem. Bp., 2006. L'Harmattan. 245 p. (Tudománytörténet és tudományfilozófia)
- 2006: LAKI János: A tudomány természete. Thomas Kuhn és a tudományfilozófia történeti fordulata. Bp., 2006. Gondolat. 272 p.
- 2007: BINZBERGER Viktor – FEHÉR Márta – ZEMPLÉN Gábor (szerk.): Kuhn és a relativizmus. Kuhn öröksége a tudományfilozófiában. Bp., 2007. L'Harmattan. 221 p. (Tudománytörténet és tudományfilozófia)
- 2007: John SIMMONS: 100 híres tudós. Múlt és jelen nagy tudósai. Bp., 2007. Partvonal. 543 p. (Matematikusokról is)
- 2007: John SIMMONS: 100 híres tudós. Múlt és jelen nagy tudósai. Ford.: Kovács Lajos. Bp., 2007. Partvonal. 543 p.
- 2007: Simon SINGH: Kódkönyv. A rejtjelezés és rejtjelfejtés története. Ford.: Szentgyörgyi József. 3. kiad. Bp., 2007. Park. 399 p.
- 2008: Donald Ervin KNUTH: A számítógép-programozás művészete. 4/4. köt. Fák előállítás. Kombinatorikus előállítások története. Ford.: Virágh János. Bp., 2008. Antoncom Infokommunikációs Kft. 159 p.
- 2008: Ian STEWART: A végtelen megszelídítése. A matematika története. Ford.: Körmendy Ágnes. Bp., 2008. Helikon. 280 p.
- 2008: Pierre BASIEUX: Top 7. Az ezredforduló legkihívóbb matematikai problémái. Ford.: Bognár János. Bp., 2008. Typotex. 165 p.
- 2008: RÓKA Sándor (szerk.): Matematikusok. Bp., 2008. Typotex. 239 p.
- 2009: SIMONOVITS András: Válogatott fejezetek a matematika történetéből. Bp., 2009. Typotex. 221 p.

- 2010: BOROS Gábor: Descartes és a korai felvilágosodás. Bp., 2010. Áron. 483 p.
- 2010: David LEAVITT: Az indiai hivatalnok. Ford.: Varró Zsuzsa. Bp., 2010. Európa. 539 p.
- 2010: Guillermo MARTÍNEZ: Borges és a matematika. Ford.: Kutasy Mercédesz. Bp., 2010. Európa. 219 p. (G. H. Hardy matematikushoz kapcsolódó regényes feldolgozás)
- 2010: KUTROVÁTZ Gábor – LÁNG Benedek – ZEMPLÉN Gábor (szerk.): Határmunkálatok a tudományban. Bp., 2010. L'Harmattan. 241 p. (Tudománytörténet és tudományfilozófia)
- 2010: VEKERDI László: Az újkori matematika és fizika megszületése. Sajtó alá rendezte: Scharnitzky Viktor. Szaklektor: Szabó Péter Gábor. Felelős szerk.: Gazda István. Bp., 2010. MATI. 247 p. – A kötetben: Descartes-ról: A Geometrie (1637) és a differenciálási algoritmus születése; Newtonról: A newtoni infinitézimális analízis kialakulása a XX. századi matematikatörténetírás tükrében; A Principia születése; Végtelen sorok és fluxiók; Pascalról: Infinitézimális módszerek Pascal matematikájában.
- 2011: MARX György: A marslakók érkezése. Magyar tudósok, akik Nyugaton alakították a 20. század történelmét. 3. kiad. Bp., 2011. Akadémiai. 427 p., [24] t.
- 2011: TÓTH Imre: Szabadság és igazság. Matematikai gondolkodás és filozófiai elmélkedés. Ford.: Gosztonyi Katalin. Bp., 2011. Typotex. 207 p. (Radikális gondolkodók)
- 2012: Douglas R. HOFSTADTER: Gödel, Escher, Bach. Egybefont gondolatok birodalma. Metaforikus fúga tudatra és gépekre, Lewis Carroll szellemében. Ford.: Lipovszki Gábor. 3. utánn. Bp., 2012. Typotex. XXI, 777 p.
- 2012: HALÁSZ Ágnes: A szépség geometriája, a geometria szépsége. A rózsablakok titkai. Bp., 2012. Littera Nova. 177, [2] p., [3] t.
- 2012: HEGEDŰS Miklós: Az algebra vívmányai az indiai matematika klasszikus korszakában. Számrendszerek és aritmetikai megoldások. Bp., 2012. L'Harmattan, 136 p.
- 2012: Paul HOFFMAN: A prímember. Erdős Pál kalandjai a matematika végtelenjében. Ford.: Nagy György. 2. jav. kiad. Bp., 2012. Scolar. 287 p., [16] t.
- 2012: PRANCZ Zoltán: A valószínűségtől a bizonyosságig. Megfejtetők-e Pascal Gondolatai? Bp., 2012. Oltalom Alapítvány. 286 p.
- 2012: VARGA Csaba: A számjelek és a számírás története. Pilisszentiván, 2012. Fríg. 406 p.
- 2013: SIMONOVITS András: Rövid matematikatörténet. Bp., 2013. Typotex. 192 p.

A számmisztika történetéhez kapcsolódó munkákból

- 1995: Gershon SCHOLEM: A kabbala helye az európai szellemtörténetben. Válogatott írások. Ford.: Bendl Júlia et al. Szerk.: Adamik Lajos. 1–2. köt. Bp., 1995. Atlantisz. 247, 321 p. (A kútnál)
- 1999: Arman SAHIHI: Óperzsa számmisztika. Az óperzsák számorákuluma. Ford.: Székesvári Mária. Bp., 1999. Magánkiad. 95 p.
- 2005: Erich BISCHOFF: Számmágia, számmisztika. Ford.: Nádassy László. Onga, 2005. Hermit. 241, [2] p.

- 2006: KLOPFER Ervin – RAJ Tamás: A 137-es szám. A tudomány és a kabbala titka. Qabálah = kabbala = 137. Bp., 2006. Makkabi. 55 p.
- 2006: RAJ Tamás: A héber betűk misztikája. Bp., 2006. Makkabi. 112 p.
- 2007: Hajo BANZHAF: A számok szimbolikája és jelentése. Ford.: Makra Júlia. Bp., 2007. Bioenergetic. 215 p.
- 2007: Püthagoras számmisztikája. Bevezetés a számmisztika rejtelseibe. Ford.: Boros Tünde. Onga, 2007. Pythia. 112 p.
- 2008: CSÍKY Ildikó: Sorsunk a számokban. Numerológia. Az ember és a számok misztikus kapcsolata. 4. bőv. kiad. Pozsony, 2008. AB-art. 254 p.
- 2008: Doreen VIRTUE – Lynnette BROWN: Angyali számok. Ford.: Domokos Áron. Bp., 2008. Édesvíz. 209, [2] p.
- 2008: KISS Zoltán Zéro: A sorsunk a számokban. Bp., 2008. LXR Kiadó. 282 p.
- 2008: NÉMETH György (szerk.): A gyógyító számok. Források és tanulmányok a számok szerepéről az antik gyógyászatban. Szeged, 2008. Lectum. 165 p.
- 2009: Alexander RÓZSÁSI: Sorsunk és a számjegyek. Onga, 2009. Hermit. 277 p.
- 2010: KOMZSIK Lajos: Három a világ. A tökéletes szám. Sopron, 2010. Novum Eco. 167, [2] p.
- 2012: ESCHWIGNÉ VARGA Zsuzsanna: Atlantisz mágikus négyzete. Bp., 2012. Dorothy White Kft. 264 p.